MARKETING

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

BRENDING

INNOVATSIYA

MARKETING

BIZNES

RAQAMLI MARKETING

SAVDO

ELEKTRON TIJORAT

№3-SON

2025-YIL, MART

9710 xalqaro daraja

№240874

ISSN: 3060-4621

Google Scholar

OpenAIRE

ORCID

doi

Member of Crossref

OPEN ACCESS

2025-YIL
MART
№ 3-SON

Marketing

ILMIY, AMALIY VA OMMABOP JURNAL

ELEKTRON NASHR. 28-MART, 2025-YIL

JURNALNING MAQSADI

Tadbirkorlik-biznes faoliyatini tashkil etishning marketing asoslarini, yo‘nalishlari, echimlari, vositalarini yaratish va rivojlantirish

ALOQA UCHUN MA’LUMOTLAR

TEL: **(97) 783-84-64**
VEB-SAYT
www.marketingjournal.uz
ELEKTRON POCHTA:
info@marketingjournal.uz
TELEGRAM BOT:
@marketinjournalbot
TELEGRAM KANAL:
https://t.me/tdiumarketingjournal

MUASSIS

“Tadbirkor va ishbilarmon” MCHJ

JURNALNING ILMIYLIGI

Marketing jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining **2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

INDEKSATSIYA

BOSH MUHARRIR
Xakimov Ziyodulla Axmadovich, iqtisodiyot fanlari doktori, dotsent;
BOSH MUHARRIR O‘RINBOSARI:
Yusupov Muxamadamin, iqtisodiyot fanlari nomzodi, professor;

TAHRIR HAY’ATI:

Abduraxmanova Gulnora Kalandarovna, i.f.d., prof., TDIU Ilmiy ishlar va innovatsiyalar bo‘yicha prorektori;
Ergashxodjayeva Shaxnoza Djasurovna, i.f.d., prof., TDIU Marketing kafedrasi mudiri;
Soliyev Axmadjon Soliyevich, i.f.d., NaMTI Marketing kafedrasi professori;
Ikramov Murad Akramovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasi professori;
Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich, i.f.d., prof., TDIU Iqtisodiy xavfsizlik kafedrasi mudiri,Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a’zosi;
Zarova Elena Viktorovna, i.f.d., G.V.Plexanov nomidagi Rossiya iqtisodiyot universiteti professori,Xalqaro statistika instituti kengashi doimiy a’zosi
Akramov Tohir Abdirahmonovich, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasi professori;
Ostonaqulova Gulsaraxon Muhammadyoqub qizi, i.f.d., TDIU Marketing kafedrasi professori;
Samadov Asqarjon Mishomovich, i.f.n., TDIU Marketing kafedrasi professori;
Shamshiyeva Nargizaxon Nosirxo‘ja qizi, i.f.n., dots., TDIU Kengash kotibi;
Sobirov Azizbek Avazbekovich, PhD., TDIU Marketing kafedrasi dotsenti;
Sadikov Shoxrux Shuxratovich, PhD, dots., TIU Departament boshlig‘i;
Musyeva Shoira Azimovna, i.f.n., SamISI Marketing kafedrasi professori;
Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o‘g‘li, PhD., TDIU Marketing kafedrasi dotsenti;
Djurabayev Otabek Djurabayevich, i.f.d., TDIU Innovatsion menejment kafedrasi dotsenti;
Karimova Shirin Zoxid qizi, PhD, TDIU Axborot texnologiyalari kafedrasi katta o‘qituvchisi;
Usmonov Bunyod Aktam o‘g‘li, PhD , TDIU Moliyaviy tahlil kafedrasi v.b.dotsenti;
Dehqonov Burxon Rustamovich, PhD., TDIU Ilmiy tadqiqot faoliyatini tashkil etish bo‘limi bosh mutaxassisi;
Turobova Hulkar Rustamovna, PhD., BuxDU, Yashil iqtisodiyot va agrobiznes kafedrasi dotsenti;
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbaevich, DSc., Namangan muhandislik-qurilish instituti dotsenti;
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich, DSc., TDIU, Yashil iqtisodiyot kafedrasi dotsenti;
Aliyev Yashnarjon Egamberdiyevich, DSc., TDIU, “Iqtisodiy va moliyaviy xavfsizlik” kafedrasi professori
Bobojonov Azizjon Babaxanovich, DSc, TDIU, “Raqamli iqtisodiyot” kafedrasi dotsenti
Allayarov Shamsiddin Amanullayevich, DSc, prof., TDIU, “Savdo ishi” kafedrasi mudiri

Jumaev Olimjon Sadulloevich, DSc, Raqobat siyosati va iste’molchilar huquqlari tadqiqotlari markazi direktori
Eshov Mansur Po‘latovich, i.f.d., prof., Alfraganus universiteti “Menejment va marketing” kafedrasi mudiri
Kucharov Abrorjon Sobirjanovich, TDIU biznes boshqaruvi va logistika kafedrasi professori
Nazarova Ra’no Rustamovna, TDIU “Yashil” iqtisodiyot kafedrasi mudiri, Iqtisodiyot fanlari doktori, professor

Elektron nashr 670 sahifa. E’lon qilishga 2025-yil 28-martda ruxsat etildi

MUNDARIJA

OZIQ-OVQAT MAXSULOTLARI EKSPORTINI MARKETING STRATEGIYALARI ASOSIDA OSHIRISH YO‘LLARI 9
Yunusov Baxodir Marisovich

ENHANCING EXPORT STRATEGIES FOR LIGHT INDUSTRY ENTERPRISES 22
Djurabaev Otabek Djurabayevich

BALIQCHILIKDA BIOLOGIK AKTIVLAR HISOBI VA ICHKI NAZORATINI XALQARO STANDARTLAR ASOSIDA TAKOMILLASHTIRISH 29
Dusmuratov Radjapbay Davlatbayevich, Aitimbetov Amirbek Qoishibekovich

O‘ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA ISHLAB CHIQARISH KORXONALARINING IQTISODIY RIVOJLANISHINING STATISTIK TAHLILI 37
Egamshukurov Zayniddin Sodikovich

KORXONA MAHSULOTLARI ISTE’MOLCHILARI MOTIVATSIYASIDA CHEKLI ALMASHTIRISH NORMASI MASALALARI 45
Jalilov Jamshid G‘anijonovich

MINTAQADA TURIZMNI RIVOJLANTIRISH HAMDA AHOLI TURMUSH FARAVONLIGINI OSHIRISHDA TURIZM INFRATUZILMASI ROLINI BAHOLASH 52
Jumaniyazova Sharifa Rashidovna

DIGITAL MARKETING TOOLS AND BUSINESS DEVELOPMENT STRATEGIES 61
Khudoyarova Ziyoda Maratovna, Erkaboyeva Jasmina Safarali qizi

KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIKNING RIVOJLANISH NAZARIY ASOSLARI VA XORIJIY TAJRIBALARI 68
Mirazimova Zulfiya

TURIZMNI RIVOJLANTIRISHDA IT TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISHNING MOHIYATI 79
Musirmanov Shohboz Usmon o‘g‘li

AHOLINING TURMUSH DARAJASI VA FARAVONLIGINING ASOSIY KO‘RSATKICHLARI VA DINAMIKASI 86
Muxamedova Muslima Maxmudovna

DEVELOPMENT STRATEGIES FOR GLOBAL COMPANIES IN CURRENT CONDITIONS 96
Nasimov Bakhtiyor Vasiyevich

QISHLOQ XO‘JALIGIDA PAXTA-TO‘QIMACHILIK KLASTERLARINI RIVOJLANTIRISH YO‘NALISHLARI 104
Qurbonov Alisher Boboqulovich

ZAMONAVIY RAQAMLI TEXNOLOGIYALARDAN FOYDALANISH SHAROITIDA SUG‘URTA KOMPANIYALARI UCHUN SAMARALI MARKETING STRATEGIYALARI 110
Rashidova Dildora Rasul qizi

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHIGA TA’SIR ETUVCHI OMILLARNI ANIQLASH 116
Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna

TELEKOMMUNIKATSION VOSITALAR ISHLAB CHIQARISH KORXONALARINING INNOVASION FAOLIYATI SAMARADORLIGINI OSHIRISH.....122
Shaislamova Muazzamxon Raximxodjaevna

KICHIK BIZNES SUB’EKTLARINING RAQOBATBARDOSHLIGINI RAQAMLI MARKETING STRATEGIYALARI ASOSIDA OSHIRISH.....130
Tursunxo‘jayev Axrorxo‘ja Jamoliddin o‘g‘li

KO‘P O‘LCHOVLI KAMBAG‘ALLIK INDEKSINI HISOBLASH BO‘YICHA ALKIRE-FOSTER USULI VA TAVSIYALARI 140
Urazbayev Raxmatjon Otajanovich

RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IQTISODIYOTNI BARQAROR RIVOJLANTIRISHDAGI AHAMIYATI HAMDA EKOLOGIK, IJTIMOIY VA BOSHQARUVNING INVESTITSIYALAR BILAN INTEGRATSIYASI 151
Amonov Mirzohid Tuymuratovich

QORAQALPOG‘ISTON RESPUBLIKASIDA AGROSANOAT MINTAQAVIY-IQTISODIY MAJMUASI RIVOJLANISH DINAMIKASINI BAHOLASH 161
Bekchanov Xalmurza Tursinbayevich

“MAHALLA YETTILIGI” TIZIMIDA RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING IJTIMOIY AHAMIYATI 172
Imomov Jamshidxon Odilovich, Muzaffarova Dilbar Mamalatif qizi, Islomova Dilrabo Salomovna

CHAKANA SAVDODA MARKETING VOSITALARIDAN SAMARALI FOYDALANISH.....194
Ismoilov Shohjahon O‘tkir o‘g‘li

RAQOBAT SHAROITIDA OLIY TA’LIM TASHKILOTLARINING BOSHQVARUV MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH.....200
Nishanbaev Behzod Qahramaonjon o‘g‘li, Saidov Mash’al Samadovich

INFLYATSIYA VA MAKROIQTISODIY BARQARORLIK O‘RTASIDAGI MUVOZANAT: NAZARIY YONDASHUVLAR VA STRATEGIK YO‘NALISHLAR 210
Baratov Diyorbek Fazliddin o‘g‘li

SANOAT KORXONALARIDA RAQAMLI MARKETING FAOLIYATINI TASHKIL ETISHNING IJTIMOIY-IQTISODIY MOHIYATI.....218
Rajabova Mohichehra Abduxoliqovna

KICHIK BIZNESDA INNOVATSION MENEJMENT TIZIMINI TAKOMILLASHTIRISH YO‘LLARI.....227
Salayev Jasurbek Komilovich
OLIY TA’LIM TASHKILOTLARIDA SIFAT MENEJMENTI TAMOYILLARI ASOSIDA KADRLARLAR TAYYORLASH STARTEGIYASINI ISHLAB CHIQISH.....237
Ahmedova Nigora Temur qizi, Saidov Mash’al Samadovich
ЗАРУБЕЖНЫЙ ОПЫТ РАЗВИТИЯ КЛАСТЕРИЗАЦИИ.....248
Ахмедова Мадина Шухрат қизи
МАРКЕТИНГОВЫЕ ИССЛЕДОВАНИЯ КАК ИНСТРУМЕНТ ФОРМИРОВАНИЯ КЛИЕНТСКОЙ СТРАТЕГИИ КОММЕРЧЕСКИХ БАНКОВ.....258
Кахрамонов Хуршиджон Шухрат угли, Маннабова Хулкар Фарход кизи
СОВЕРШЕНСТВОВАНИЕ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ МАРКЕТИНГОВЫХ СТРАТЕГИЙ В ПОВЫШЕНИИ КОНКУРЕНТОСПОСОБНОСТИ ПРЕДПРИЯТИЙ.....267
Рахимова Тамила Баходур кизи
RIVOJLANGAN MAMLAKATLAR QIMMATLI QOG‘OZLAR BOZORI RIVOJLANISHINING ASOSIY XUSUSIYATLARI.....279
Ibodullaev Abror Axrorovich
ЭКОНОМИЧЕСКАЯ БЕЗОПАСНОСТЬ В ФОРМИРОВАНИИ И РАЗВИТИИ КЛАСТЕРОВ ПРОИЗВОДСТВЕННОЙ ПРОМЫШЛЕННОСТИ.....285
Садриддинова Нигора Хусниддиновна
KIMYO KORXONALARI TASHQI IQTISODIY FAOLIYATIDA MARKETING STRATEGIYALARINI TANLASHNING USLUBIY YONDASHUVLARINI ISHLAB CHIQISH.....295
Akramov Bo‘ribek Faxriddin o‘g‘li
PANDEMIYA VA INQIROZLARLARNING IJTIMOIY SOHALARGA TA’SIRINI BAXOLASH.....304
Jumanov Eshmamat Turdiyevich, Ergashev Mirjon Yorqin o‘g‘li, Aslonov Muhammad Tosh o‘g‘li
QASHQARYO VILOYATINING IQTISODIY O‘SISHINI TA’MINLASHDA XORIJIY INVESTITSIYALARNI O‘ZLASHTIRISHNING IQTISODIY TAHLILI.....311
Azimov Allaberdi O‘rinovich, Begaliyeva Madina Abdusamatovna
TIJORAT BANKLARI MUAMMOLI KREDITLARNI KAMAYTIRISH MEXANIZMLARI.....317
Jumanov Eshmamat Turdiyevich, Aslonov Muhammad Tosh o‘g‘li, Ergashev Mirjon Yorqin o‘g‘li
VARYING FORMS OF LEVERAGE ANALYSIS AND ITS USAGE.....324
Abduqodirova Mohinur Anvar qizi

ROLE OF INSTITUTIONAL FRAMEWORKS IN FACILITATING INDIAN INVESTMENT IN UZBEKISTAN.....336
Abror Kucharov, Jyoti Meshram
TRANSPORT TIZIMINI SAMARALI RIVOJLANTIRISHNING ILMIY ASOSLARI.....344
Fayzullayev Javlonbek Sultonovich
KICHIK BIZNES SUBYEKTLARIDA RAQAMLI MARKETING FAOLIYATINI TASHKIL ETISH.....357
Ergashxodjaeva Shaxnoza Jasurovna, Parpiyeva Gulhayo Ravshanbek qizi
KICHIK BIZNESNI RIVOJLANTIRISH ORQALI MINTAQA IQTISODIYOTINI BARQAROR RIVOJLANTIRISH OMILLARI.....366
Jumanov Ruslanbek Bobojonovich
THE ROLE OF THE PROFESSION OF GUIDE INTERPRETERS IN TODAY'S WORLD.....373
Yaxshibayeva Raziya Imanali qizi
RAQAMLI TRANSFORMATSIYANING AN'ANAVIY SANOATDA STRATEGIK QARORLAR QABUL QILISHGA TA'SIRI.....380
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich, Tyurahanov Shamsitdin Djamshid o'g'li
AGROSANOAT MAJMUASINI RIVOJLANTIRISHDA IJTIMOIY INFRATUZILMASINING ROLI VA O'RNI.....389
Sultonov Sirojiddin Normurolovich
THE ROLE OF THE STATE IN THE DEVELOPMENT OF TOURISM IN UZBEKISTAN.....396
Olimova Sevara Komil kizi
QISHLOQ XO'JALIGIDAGI XAVFLARNI BOSHQARISH STRATEGIYALARI: DEHQONCHILIKDAGI NOANIQLIKLARNI VA TAVAKKALCHILIKLARNI BARTARAF ETISH.....406
Mullabayev Baxtiyarjon Bulturbayevich, Mo'minov Muslimbek Mirzoxid o'g'li
DEVELOPMENT OF THE ECONOMY OF UZBEKISTAN BASED ON INNOVATIVE ACTIVITIES.....416
Mukumova Nargis Nuriddinovna, Nasirov Dilshod Farhadovich, Toshimov Ulugbek Hakimovich
MOLIYAVIY SAVODXONLIK VA IJTIMOIY TARMOQLARNING IQTISODIY BARQARORLIKKA TA'SIRI.....424
Eshpulatova Muazzam Barnoyevna
ICHKI AUDITDA TAHLILIY AMALLARNI QO'LLASHNING NAZARIY ASOSLARI.....435
Maxmudova Sharifa Elmurodovna
THE ECONOMIC SIGNIFICANCE OF ADALINE NEURAL NETWORKS IN FINANCIAL DECISION-MAKING.....445
Mirzayev Shoxrux Normurod o'g'li

AHOLINING IJTIMOIY-IQTISODIY TURMUSH DARAJASINI OSHIRISHNI XUSUSIY TADBIRKORLIKNI RIVOJLANTIRISHNING IQTISODIY TAHLILI 454
Raximov Anvar Norimovich, Annayev Abbos Baxtiyor o‘g‘li

ULGURJI SAVDO MARKETINGINING O‘ZIGA XOS XUSUSIYATLARI.....460
Xolmamatov Diyor Haqberdiyevich

ELEKTR ENERGIYASI UCHUN TARIF REJALARINI LOYIHALASH.....470
Samiyev Shohrux Faxriddin o‘g‘li

TA’LIM SOHASINI RIVOJLANTIRISHDA INVESTITSION LOYIHALARNI BOSHQARISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH.....480
Adxamova Komilabonu Ilxom qizi, Saidov Mash’al Samadovich

IJTIMOIY MUHIM OZIQ-OVQAT MAHSULOTLAR NARXLARINING KELGUSI TENDENSIYALARINI PROGNOZLASHNI EKONOMETRIK TAHLILLAR ASOSIDA MODELLASHTIRISH 489
Jumayev Olimjon Sadulloyevich

MARKETING VA LOGISTIKA TAMOYILLARI ASOSIDA HUDUDLARDA AGROLOGISTIKA MARKAZLARINI RIVOJLANTIRISH.....511
Xolmamatov Diyor Haqberdiyevich

SANOAT KLASTERLARINING SHAKLLARI VA KLASTER SUBYEKTLARINING O‘ZARO KORPARATIV MUNOSABATLARI 522
Mamadaliyev Anazxon Ziyodillayevich

DEHQON BOZORI SAVDOSINING XARIDORLAR TALAB-EHTIYOJINI QONDIRISHDAGI O‘RNI VA ROLI.....527
Ivatov Irisbek

QISHLOQ XO‘JALIGINI IXTISOSLASHISHINING INTENSIV RIVOJLANISHNI TA’MINLASHDAGI AHAMIYATI 535
Saburov Jumanazar Saliyevich

CHAKANA SAVDO FAOLIYATIDA NEYROMARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH AHAMIYATI 542
Saminjonov Nurilloxon Abdubanno o‘g‘li

SANOAT KLASTERLARI – SANOAT SALOHIYATINI OSHIRISHNING STRATEGIK YO‘NALISHI SIFATIDA 549
Sobirov Azizbek Avazbekovich

NEFT VA GAZ RESURSLARIDAN FOYDALANISHDA INNOVATSION TEXNOLOGIYALAR VA ULARNING IQTISODIY SAMARADORLIGI.....555
Xalimov Akmaljon Axmadovich

OLIY TA’LIM TIZIMIDA RAQAMLI TEXNOLOGIYALARNI QO‘LLASH USULLARINI TAKOMILLASHTIRISH.....561
Xusniddinov Yorqinjon Muhiddin o‘g‘li

APPLE KOMPANIYASINING MARKETING STRATEGIYALARIDAN FOYDALANISH TAHLILI.....567
Yaxyoxonov Niyozxo‘ja Baxroil o‘g‘li

RAQAMLI MARKETINGNING ZAMONAVIY TURIZMGA TA'SIRI 575
Abduvaxidov Abdumalik Maxkamovich
TOSHKENT SHAHRIDA BOLALAR VA O'SMIRLAR TURIZMINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMLARINING ASOSIY TAMOYILLAR.....584
Islomova Dilrabo Salomovna
O'ZBEKISTON RESPUBLIKASI HUDUDLARIDA BILIM IQTISODIYOTINING RIVOJLANISH DARAJASINI BAHOLASH UCHUN USLUBIY YORDAMNI SHAKLLANTIRISH 591
Xolmirzayev Ulug'bek Abdulazizovich
OLIY TA'LIM TIZIMINI MIQDOR VA SIFAT KO'RSATKICHLARI ASOSIDA BAHOLASH MEZONLARI VA KO'RSATKICHLARI.....602
Hakimova Mushtariybonu Hamid qizi, Bozorova Muazzam Hamid qizi,
IHTTNING CRAM METODOLOGIYASI ASOSIDA TAHLIL (CHEXIYA TAJRIBASI).....608
Hakimov Hakimjon Abdullo o'g'li
SANOAT KORXONALARIDA TEXNIK TARTIBGA SOLISH TIZIMIDA SIFAT MENEJMENTIDAN FOYDALANISHNI TAKOMILLASHTIRISH 615
Raximov Ilyos Muydinovich
MILLIY MODANING GLOBAL MADANIY VA RAQAMLI KOMMUNIKATSIYA UYG'UNLIGIGA ASOSLANGAN STRATEGIK MARKETING YONDASHUVI.....627
Tuxtaeva Oydinoy Normamatovna
RESEARCH ON THE EFFECTS OF INTEREST RATE, INFLATION RATE AND GROSS DOMESTIC PRODUCT (GDP) ON THE LEVEL OF FOREIGN DIRECT INVESTMENT (FDI) INFLOWS (EVIDENCE FROM UZBEKISTAN).....637
Azimov Shakhzod
OLIY TA'LIM MUASSASALARINING INNOVATSION TA'LIM LOYIHALARI ASOSIDA RAQOBATBARDOSHLIGINI OSHIRISH 649
Eshov Mansur Po'latovich
ENHANCING RETAIL PERFORMANCE: THE ROLE OF ECO-MARKETING STRATEGIES IN ACHIEVING ECONOMIC EFFECTIVENESS.....663
Zilola Davronova G'ulomovna

ELEKTRON TIJORATNI RIVOJLANISHIGA TA'SIR ETUVCHI OMILLARNI ANIQLASH

Ravshanova Muhayyo Maxmanazarovna
Iqtisodiyot va pedagogika universiteti o'qituvchisi
E-mail: muhayyo.ravshanova@mail.ru
orcid.org/0009-0002-2385-5485

Annotatsiya

Mazkur maqolada elektron tijoratning bugungi kundagi dolzarbligi va ahamiyati haqida ham tushunchalar taqdim etilgan. Innovatsion iqtisodiyot sharoitida elektron tijorat tizimini rivojlantirishga turli omillar ta'sirini o'rganish bo'yicha ekonometrik tahlillar amalga oshirilgan. Muallif elektron tijorat va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillarni tizimlashtirgan va ularga ta'rif bergan. Xususan, elektron tijoratni rivojlantirishga ta'sir qiluvchi asosiy omillar sifatida texnik, raqamli infratuzilma, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, siyosiy hamda madaniy omillarning ta'siri baholangan.

Kalit so'zlar: elektron tijorat, model, ko'p omilli regressiya tenglamasi, innovatsion iqtisodiyot, natijaviy va ta'sir etuvchi omil, internet, onlayn savdo.

Аннотация

В статье также дается представление об актуальности и важности электронной коммерции сегодня. Был проведен эконометрический анализ с целью изучения влияния различных факторов на развитие системы электронной коммерции в инновационной экономике. Автор систематизирует и дает определение электронной коммерции и факторам, влияющим на ее развитие. В частности, в качестве основных факторов, влияющих на развитие электронной коммерции, оценивалось влияние технических, цифровых инфраструктурных, экономических, социальных, правовых и политических, культурных факторов.

Ключевые слова: электронная коммерция, модель, многофакторное регрессионное уравнение, инновационная экономика, результативный и влияющий фактор, интернет, онлайн-торговля.

Abstract

This article also presents concepts about the relevance and importance of e-commerce today. Econometric analyses were conducted to study the impact of various factors on the development of the e-commerce system in an innovative economy. The author systematized and defined the factors influencing e-commerce and its development. In particular, the impact of technical, digital infrastructure, economic, social, legal and political, and cultural factors was assessed as the main factors influencing the development of e-commerce.

Keywords: e-commerce, model, multiple regression equation, innovative economy, dependent and independent variable, internet, online trade.

KIRISH

O'zbekiston iqtisodiyotini rivojlantirish borasida keng ko'lamli islohotlarni amalga oshirish jarayonida axborot texnologiyalari va internet tarmoqlari orqali iste'molchilar, kichik biznes va tadbirkorlik subyektlari hamda Davlat soliq xizmati

organlarining uyg‘unlashgan faoliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Savdo va xizmat ko‘rsatish sohasini yanada erkinlashtirish, uning hajmini keskin oshirish, tahlil tizimlariga zamonaviy axborot texnologiyalarini keng joriy qilish hamda ushbu sohada jamoatchilik nazoratini amalga oshirish uchun zarur shart-sharoitlar yaratish, savdo xizmatini ko‘rsatish shaffofligini ta’minlash, tadbirkorlik subyektlarining savdolarda teng imkoniyatlarini ta’minlash, ayniqsa davlat xaridlari tizimida elektron savdolardan foydalanish bugungi kunning muhim vazifalaridan biri hisoblanadi [1].

O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabr PF-158-son ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni [1] bilan tasdiqlangan “O‘zbekiston – 2030” strategiyasining 57-maqsadi sifatida “Raqamli texnologiyalarni rivojlantirgan holda mamlakatni mintaqaviy IT-HUB ga aylantirish”, bunda “BMTning elektron hukumat reytingida TOP-30 talikka kirishga erishish” maqsadlari belgilangan. Olib borilgan islohotlar natijasida xorijiy kapital ishtirokidagi korxonalar soni 2017-yilga nisbatan 8,5 barobar o‘sib, ularning soni mingtadan oshgan. Bugun soha vakillarining har o‘ntadan bittasi shunday xalqaro korxona. Shuningdek, yetti yil avval 12 ta eksportchi korxona bo‘lgan bo‘lsa, bu yil 650 ta bo‘ldi. Yil yakuni bilan axborot texnologiyalari va aloqa xizmatlari eksporti 900 million dollardan oshishi belgilab berilgan [2].

Raqamli texnologiyalarning rivojlanishi va internet tezligining oshishi natijasida mamlakatda elektron tijoratning rivojlanishiga sabab bo‘lgan. Aholi o‘rtasida onlayn savdolar, ya’ni internet do‘konlarning samaradorligi ijobiydir. Shu sababdan, oflayn savdo yurituvchi do‘konlar ham elektron platformalardan foydalangan holda o‘z tadbirkorlik faoliyatini olib bormoqda. Ushbu tadbirkorlik yo‘nalishida kompyuter texnologiyalari va mobil aloqa vositalarining o‘rni beqiyosdir. Mazkur raqobat shaklida innovatsion usullarni qo‘llash raqobatda ustunlikni saqlab qolish imkonini beradi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Elektron tijoratni rivojlanishiga omillar ta’sirini baholash borasida so‘nggi yillarda keng ilmiy tadqiqotlar olib borilmoqda.

Yaser Ahangari Nanehkaran o‘zining “An Introduction to Electronic Commerce” asarida elektron tijoratni inson hayotini tubdan o‘zgartirgan kuchli tushuncha va jarayon sifatida ta’riflaydi. Ushbu asarda elektron tijoratning asosiy tushunchalari, tarixi, tuzilmalari, modellari, afzalliklari va cheklovlari batafsil yoritilgan. Muallif, shuningdek, elektron tijoratning iqtisodiyotdagi o‘rnini va uning axborot texnologiyalari hamda telekommunikatsiya tarmoqlari bilan aloqasini ta’kidlaydi. Mazkur tadqiqot elektron tijoratning nazariy va amaliy jihatlarini o‘rganishga qiziquvchilar uchun muhim manba hisoblanadi [3].

Jeffrey B. Ritter o‘zining 1992-yilda “Defining International Electronic Commerce” nomli maqolasida elektron tijoratni xalqaro miqyosda tovarlar va xizmatlarning raqamli platformalar orqali almashinuvi sifatida ta’riflaydi. Ushbu

[1]O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabr PF-158-son ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni https://lex.uz/ru/docs/-6600413

maqolada muallif elektron tijorat texnologiyalarining xalqaro savdoda an’anaviy to‘siqlarni qanday yengib o‘tayotgani va biznes amaliyotlarini qanday o‘zgartirayotganini tahlil qiladi. Ritterning ta’kidlashicha, elektron tijorat kompyuter va telekommunikatsiya tizimlarining funksional imkoniyatlarini birlashtirib, kompaniyalarga qog‘oz hujjatlar o‘rniga elektron shaklda ma’lumot almashish imkonini beradi. Bu esa tijorat operatsiyalarini muzokara qilish, tasdiqlash va bajarishda aniqlik, tezlik va samaradorlikni sezilarli darajada oshiradi. Shuningdek, elektron tijorat geografik, lingvistik va madaniy farqlar kabi xalqaro savdoda uchraydigan an’anaviy to‘siqlarni bartaraf etishga yordam beradi. Muallif xalqaro elektron tijoratni rivojlantirish global savdo hamjamiyati uchun yuqori ustuvor vazifa ekanligini ta’kidlaydi [4, 5].

Iqtisodchi olimlardan Raximov A.N., Ravshanova M.M., Rahimov A.M., G‘.X. Maxmatqulovlarning ilmiy qarashlarida har qanday ijtimoiy-iqtisodiy, moliyaviy, texnik-texnologik, axborot, intellektual, dasturiy resurslar yangilanish qonunlari ta’sirida innovatsion xarakterdagi resurslarga aylanishi mumkinlik g‘oyasi ilgari suriladi [6–9].

METODOLOGIYA

Mazkur maqolada ilmiy abstraksiyalash, tasviriy statistika, ekspert baholash, guruhlashtirish usullaridan foydalanib, mavzuga bog‘liq ko‘plab ilmiy nashrlar talqin qilindi. Ilmiy tadqiqotlarga tayangan holda ilmiy mushohada, mantiqiy fikrlash va tizimli yondashuv usullaridan foydalanilgan.

TAHLIL VA NATIJALAR

Elektron tijorat tizimi — bu mahsulotlar va xizmatlarning onlayn sotuvlari orqali amalga oshiriladigan iqtisodiy faoliyatdir. Bu nafaqat internetda savdo qilishni, balki marketing, moliya, logistika va mijozlarga xizmat ko‘rsatish kabi jarayonlarni ham o‘z ichiga oladi. Elektron tijoratning rivojlanishi global miqyosda iqtisodiyotning muhim qismiga aylangan.

Elektron tijoratni rivojlantirishga ta’sir qiluvchi asosiy omillar sifatida texnik, raqamli infratuzilma, iqtisodiy, ijtimoiy, huquqiy, siyosiy va madaniy omillarni keltirib o‘tish mumkin.

Elektron tijoratni rivojlantirishda birinchi navbatda internet tarmog‘i bilan ta’minlanganlik va internet tezligi muhim ahamiyatga egadir. Bu esa onlayn savdoning rivojlanishi va xaridor tanlov imkoniyatlarining kengayishi uchun zamin yaratadi. O‘zbekistonda aholini yuqori tezlikdagi internet texnologiyalari bilan ta’minlash va internet sifatini oshirish borasida bosqichma-bosqich ishlar amalga oshirilmoqda. Elektron texnologiyalarning yana bir muhim tarkibiy qismi — bu raqamli infratuzilma. Bunda aholiga xavfsiz to‘lov tizimlarini yaratish, yetkazib berish va logistika xizmatlarini raqamlashtirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Elektron tijorat tizimining rivojlanishiga ta’sir qiluvchi asosiy omillar quyidagilardan iborat:

Birinchidan, texnologik infratuzilma — internet tezligi, onlayn to‘lov tizimlarining rivojlanishi, raqamli xavfsizlik tizimlarining ishonchliligi.

Ikkinchidan, ijtimoiy omillar — xalqaro aloqalar, iste'molchilarning onlayn xarid qilishga nisbatan qiziqishi, raqamli savodxonlik.

Uchinchidan, hukumat siyosati — davlat tomonidan qo'llab-quvvatlovchi qonunlar, soliq siyosati, ruxsatnomalar va regulyatsiya.

To'rtinchidan, raqobat muhiti — mahalliy va global raqobatchilar, innovatsiyalar va mahsulot diversifikatsiyasi.

Elektron tijoratga ta'sir etuvchi iqtisodiy omillardan biri aholining daromad darajasidir. Sababi, aholi daromadlari qanchalik yuqori bo'lsa, onlayn xaridlarga talab shunchalik ortadi. To'lov tizimlari va moliyaviy xizmatlar elektron hamyonlar, kriptovalyutalar va blokcheyn texnologiyalarini qamrab oladi.

Ijtimoiy omillarning elektron tijoratga ta'siri doirasida xaridorning maxfiylik siyosati, to'lov xavfsizligi iste'molchilarning ishonchini oshiradi. Tezkor yetkazib berish va sifatli xizmat esa mijozlarning sodiqligini kuchaytiradi. Bugungi kunda onlayn savdolar bilan shug'ullanuvchilarning asosiy qismini 18–35 yosh oralig'idagi iste'molchilar tashkil etadi. Bu demografik omil elektron tijoratning aynan yoshlar orasida jadal rivojlanayotganini isbotlaydi.

Elektron tijoratga ta'sir etuvchi yana bir muhim omil — bu huquqiy va siyosiy omillardir. O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan qonunlar va me'yoriy hujjatlar elektron tijoratning rivoji uchun asos bo'lib xizmat qilmoqda. Jumladan, elektron shartnomalar, elektron imzo va onlayn to'lov tizimlarini tartibga soluvchi qonunlar, foydalanuvchi ma'lumotlarini himoya qilishga oid normativ hujjatlarni misol qilish mumkin. O'zbekiston Respublikasining 29.09.2022-yildagi "Elektron tijorat to'g'risida"gi O'RQ-792-son[1] Qonuni 2004-yildan beri amalda bo'lib, mazkur Qonun 2022-yil mart oyida Oliy Majlis Qonunchilik palatasi tomonidan yangi tahrirda qabul qilingan va sentyabr oyida Senat tomonidan ma'qullangan.

Madaniy omillarning elektron tijoratga ta'siriga kelsak, turli onlayn savdo platformalarning xalq madaniyati va qadriyatlariga mos tarzda yaratilganligi hamda platformalarda foydalanuvchi tilining mavjudligi muhim ahamiyatga ega.

Ekonometrik modellashtirish — bu iqtisodiy va statistik ma'lumotlarni tahlil qilish uchun matematik usullarni qo'llashdir. Elektron tijorat tizimining rivojlanishiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganishda ekonometriya modellaridan foydalanish muhim ahamiyatga ega.

Ekonometrik modellarda quyidagi yondashuvlar qo'llaniladi:

- Panel ma'lumotlari modellar — turli davrlar va hududlar (mamlakatlar yoki shaharlar) bo'yicha ma'lumotlarni birgalikda tahlil qilish imkonini beradi. Bu model yordamida vaqt va makon omillarining ta'siri birgalikda o'rganiladi.
- ARIMA va VAR modellar — vaqt qatori tahliliga asoslangan bo'lib, elektron tijoratning kelajakdagi holatini prognoz qilish uchun ishlatiladi.
- Regressiya tahlili — elektron tijorat va uning rivojlanishiga ta'sir etuvchi omillar o'rtasidagi munosabatlarni aniqlash uchun chiziqli yoki ko'p o'zgaruvchili regressiya modellaridan foydalaniladi.

[1] https://lex.uz/docs/-6213382

Mazkur omillarni elektron tijoratga ta’sir etuvchi muhim faktorlar sifatida qabul qilib, ularning statistik ma’lumotlari jamlanadi, omillar orasidagi korrelyatsion bog‘liqlik aniqlanadi va mos ravishda ekonometrik model quriladi. Qurilgan model asosida tahlil o‘tkazish va ilmiy asoslangan xulosalar chiqarish imkoniyati yuzaga keladi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

O‘zbekistonda qabul qilingan “Elektron tijorat to‘g‘risida”gi Qonun esa elektron tijoratning xavfsizligini ta’minlashda va yangi texnologiyalarni joriy qilishda muhim qadam bo‘lib, to‘lov tizimlarining xavfsizligi va foydalanuvchi ma’lumotlarini himoya qilishga xizmat qiladi. Shuningdek, elektron tijoratning rivojlanishiga to‘siq bo‘luvchi kiberxavfsizlik tahdidlari va to‘lov tizimlaridagi integratsiya muammolari o‘rganilgan. Tadqiqot shuni ko‘rsatadiki, to‘lov tizimlarining tezligi, ishonchliligi va xavfsizligi mijozlar ishonchini oshiradi va ularning elektron tijoratga bo‘lgan ishtiyoqini kuchaytiradi. Shu bilan birga, yangi texnologiyalarni joriy qilish va xavfsizlikni kuchaytirish orqali elektron tijoratning samarali rivojlanishiga yordam berish mumkin.

Shu maqsadda, bugungi kunda elektron tijoratda innovatsiyalarni qo‘llash muhim ahamiyatga ega. Ta’sir etuvchi omil sifatida qonunchilik va davlat siyosatining ahamiyati muhim o‘rin egallamoqda. Bugungi kunda iqtisodiyotni raqamlashtirish nafaqat iste’molchi, balki tadbirkor uchun ham zarurdir.

Ekonometrik modellar yordamida elektron tijoratning iqtisodiy rivojlanishga ta’siri va asosiy omillar aniqlanishiga harakat qilinadi. Ushbu tahlil asosida elektron tijoratning samarali rivojlanishi uchun qaysi omillarni kuchaytirish zarurligi va qanday strategiyalarni amalga oshirish muhimligi haqida xulosalar chiqariladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning Oliy Majlisga Murojaatnomasi.// 29.12.2020 y.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2023-yil 11-sentyabr PF-158-son ““O‘zbekiston — 2030” strategiyasi to‘g‘risida”gi Farmoni https://lex.uz/ru/docs/-6600413

3. https://daryo.uz/2023/09/26/ozbekistonda-elektron-tijorat-kecha-va-bugun

4. O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoevning “Raqamli texnologiyalarni rivojlantirish rejalari”.// 27.12.2024 y.

5. Nanehkaran, Yaser Ahangari. An Introduction to Electronic Commerce. 2013.

6. Ritter, Jeffrey B. "Defining International Electronic Commerce." Northwestern Journal of International Law & Business, vol. 13, no. 1, 1992, pp. 127-150.

7. Равшанова, М. М. (2024). Значение педагогических экспериментов в развитии эконометрических навыков учащихся. Экономика и социум, (3-1 (118)), 836-839.

8. Равшанова Мухайё Максманазаровна. (2023). Талабаларни эконометрика фанини о'китишда педагогическая технологиялар тушунчаси ва унинг аспктлари. Материалы Международной конференции по современной

науке и научным исследованиям , 2 (4), 153–156.

9. Рахимов, А. Н., Махматкулов, Г. К., и Рахимов, А. М. (2021). Построение эконометрических моделей развития сферы услуг для населения региона и их прогнозирование. Американский журнал прикладных наук , 3 (02), 21–48.

10. Равшанова Мухайё Махманазаровна (2025). Навыки, необходимые для выполнения двухфакторного эконометрического анализа. Европейский международный журнал педагогики , 5 (01), 50–53.

Marketing

ilmiy, amaliy va ommabop jurnali

Muharrir: Xakimov Ziyodulla Axmadovich
Ingliz tili muharriri: Tursunov Boburjon Ortiqmirzayevich
Rus tili muharriri: Kaxramonov Xurshidjon Shuxrat o‘g‘li
Musahhih: Karimova Shirin Zoxid qizi
Sahifalovchi va dizaynerlar: Sadikov Shoxrux Shuxratovich
Abidjonov Nodirbek Odijon o‘g‘li

2025-yil, mart, 3-son

© Materiallar ko‘chirib bosilganda “Marketing” ilmiy, amaliy va ommabop jurnali manba sifatida ko‘rsatilishi shart. Jurnalda bosilgan material va reklamalardagi dalillarning aniqligiga mualliflar mas’ul. Tahririyat fikri har vaqt ham mualliflar fikriga mos kelavermasligi mumkin. Tahririyatga yuborilgan materiallar qaytarilmaydi.

Mazkur jurnalda maqolalar chop etish uchun quyidagi havolalarga murojaat qilish mumkin.
Ilmiy maqola, ommabop maqola, reklama, hikoya va boshqa ilmiy-ijodiy materiallar yuborishingiz mumkin.
Materiallar va reklamalar pullik asosda chop etiladi.

Elektron pochta: info@marketingjournal.uz
Bot: @marketinjournalbot
Tel.: +998977838464, +998939266610

Jurnalning rasmiy sayti: https://marketingjournal.uz

Marketing jurnali O‘zbekiston Respublikasi Oliy ta’lim, fan va innovatsiyalar vazirligi huzuridagi **Oliy attestatsiya komissiyasi rayosatining 2024-yil 04-oktabrdagi 332/5 sonli qarori** bilan milliy ilmiy nashrlar ro‘yxatiga kiritilgan

“Marketing” ilmiy, amaliy va ommabop jurnali 2024-yil 15-martdan O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti Administratsiyasi huzuridagi Axborot va ommaviy kommunikatsiyalar agentligi tomonidan **C-5669517** reyestr raqami tartibi bo‘yicha ro‘yxatdan o‘tkazilgan. **Litsenziya raqami: №240874**

“Marketing” ilmiy, amaliy va ommabop jurnalining xalqaro darajasi: **9710.** ГОСТ 7.56-2002 " Seriyali nashrlarning xalqaro standart raqamlanishi" davlatlataro standartlari talablari. **Berilgan ISSN tartib raqami: 3060-4621**